

Chambre des représentants de Belgique

SESSION ORDINAIRE 1998 - 1999 (*)

1ER AVRIL 1999

PROJET DE LOI

instaurant la responsabilité pénale des personnes morales

AMENDEMENTS

N° 4 DE M. du BUS de WARNAFFE

Art. 2

**Remplacer les alinéas 1er et 2 de l'article 5
proposé par ce qui suit :**

«Art. 5. — Toute personne morale est responsable pénalement lorsque les éléments constitutifs de l'infraction ont été accomplis dans le cadre de la réalisation de son objet ou de la défense de ses intérêts ou dont les faits concrets démontrent qu'elle a été comise pour son compte.

Seule la responsabilité de la personne morale est engagée en raison de l'intervention d'une personne physique identifiée sauf si celle-ci a commis l'infraction sciemment et volontairement. Dans ce cas, elle peut être condamnée en même temps que la personne morale responsable.».

Voir:

- 2093 - 98 / 99:

- N° 1 : Projet de loi.
- N° 2 : Amendements.

(*) Cinquième session de la 49ème législature

Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers

GEWONE ZITTING 1998 - 1999 (*)

1 APRIL 1999

WETSONTWERP

tot invoering van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen

AMENDEMENTEN

Nr. 4 VAN DE HEER du BUS de WARNAFFE

Art. 2

**In het voorgestelde artikel 5, het eerste en
het tweede lid vervangen door wat volgt:**

«Art. 5. — Iedere rechtspersoon is strafrechtelijk verantwoordelijk wanneer de bestanddelen van het misdrijf passen in de verwezenlijking van zijn doel of de behartiging van zijn belangen, dan wel wanneer uit de concrete omstandigheden blijkt dat het misdrijf voor zijn rekening werd gepleegd.

De rechtspersoon wordt als enige verantwoordelijk gesteld wegens het optreden van een geïdentificeerd natuurlijke persoon, behalve wanneer die dat misdrijf wetens en willens heeft begaan. In dat geval kan die persoon samen met de verantwoordelijke rechtspersoon worden veroordeeld.».

Zie:

- 2093 - 98 / 99:

- Nr. 1 : Wetsontwerp.
- Nr. 2 : Amendementen.

(*) Vijfde zitting van de 49ste zittingsperiode

JUSTIFICATION

Il convient de clarifier et simplifier la formulation de l'article 5 proposé tout en gardant sa philosophie générale.

A cet effet, il y a lieu de supprimer le mot «intrinsèquement» dans l'alinéa 1er dont le sens n'est pas clair et donnera ainsi lieu à des difficultés d'interprétation.

Dans l'alinéa 2, il convient de simplifier le texte en prévoyant que la personne morale est seule responsable lorsque la personne physique qui a commis l'infraction ne l'a pas fait sciemment ni volontairement et que dans le cas contraire le cumul des responsabilités peut avoir lieu.

A. DU BUS DE WARNAFFE

N° 5 DE M. BOURGEOIS

Art. 2

Remplacer les alinéas 1er et 2 de l'article 5 en projet par la disposition suivante:

«Art. 5. — Les infractions peuvent être commises par des personnes physiques ou morales.

Si une infraction est commise par une personne morale, l'action publique peut être intentée et les sanctions et mesures prévues par la loi peuvent, s'il y a lieu, être prononcées:

1° à l'encontre de la personne morale, ou

2° à l'encontre de ceux qui ont commandité l'acte ainsi qu'à l'encontre de ceux qui ont été les véritables instigateurs du comportement prohibé, ou

3° à l'encontre à la fois des personnes visées au 1° et de celles visées au 2°.»

JUSTIFICATION

Cet amendement a été inspiré par l'article 51 du Code pénal néerlandais.

La définition prévue dans le projet est d'une complication inutile. L'alinéa 1er risque de donner lieu à de longues discussions et controverses.

L'alinéa 2 fait une distinction inutile entre les infractions intentionnelles et les infractions commises par négligence. Qu'en est-il des infractions pour lesquelles la jurisprudence a décidé que seule la violation de la loi est sanctionnée, de la faute par violation de la loi, comme la violation des lois en matière de douanes et accises? Dans pareils cas, il n'est pas tenu compte de l'intention du contrevenant, sauf force majeure ou erreur invincible (cf. Chris Van den Wyngaert, *Strafrecht en strafprocesrecht*, p. 261; Cass. 11 février 1997, p. 96.1031).

VERANTWOORDING

De formulering van het voorgestelde artikel 5 behoort te worden verduidelijkt en vereenvoudigd, zonder evenwel aan het algemene uitgangspunt te raken.

Daartoe ware het aangewezen in het eerste lid het woord «intrinsiek» weg te laten; de betekenis ervan is immers niet verstaanbaar en zal derhalve de lezing bemoeilijken.

De voor het tweede lid voorgestelde vereenvoudiging komt erop neer te bepalen dat de rechtspersoon als enige verantwoordelijk wordt gesteld wanneer de natuurlijke persoon die het misdrijf heeft gepleegd, dat niet wetens en willens heeft gedaan. In het andere geval is een samenloop van verantwoordelijkheden mogelijk.

Nr. 5 VAN DE HEER BOURGEOIS

Art. 2

Het eerste en het tweede lid van het ontworpen artikel 5 vervangen als volgt :

«Art. 5. — Misdrijven kunnen worden gepleegd door natuurlijke personen en rechtspersonen. Indien een misdrijf wordt gepleegd door een rechtspersoon, kan de strafvordering worden ingesteld en kunnen de in de wet bepaalde straffen en maatregelen, indien zij daarvoor in aanmerking komen, worden uitgesproken :

1° tegen die rechtspersoon, dan wel

2° tegen hen die tot het feit opdracht hebben gegeven, alsmede tegen hen die feitelijk leiding hebben gegeven aan de verboden gedraging, dan wel

3° tegen de onder 1° en 2° genoemden te zamen.»

VERANTWOORDING

Dit amendement is geïnspireerd door artikel 51 Ned. Sr.

De in het ontwerp opgenomen definitie is nodeloos ingewikkeld. Het eerste lid kan aanleiding geven tot zware discussies en betwistingen.

Het tweede lid maakt een nutteloos onderscheid tussen opzettelijke en onachtzaamheidsmisdrijven. Wat met de misdrijven waarvan de rechtspraak besliste dat de enkele overtreding van de wet bestraft wordt, de zogenaamde schuld door wetsinbreuk zoals de overtreding van de wetten inzake douanen en accijnzen ? Hierbij wordt geen rekening gehouden met de bedoeling van de overtreder, onverminderd overmacht of onoverwinnelijke dwaling (cfr. Chris Van den Wyngaert, *Strafrecht en strafprocesrecht*, pag. 261; Cass. 11 februari 1997, pag. 96.1031).

Aux Pays-Bas, il est toujours possible de poursuivre à la fois des personnes morales et des personnes physiques pour le même fait.

Pour le commanditaire ou la personne qui a été le véritable instigation de l'infraction, la possibilité de poursuites cumulatives a été inscrite dans la loi, plus précisément à l'article 51, 2, 3°, du Code pénal néerlandais. Cet article n'est cependant qu'une disposition d'exception, de sorte que la poursuite cumulative de la personne morale et d'autres personnes physiques, qui ne sont ni commanditaires ni les véritables investigateurs de l'infraction, est également possible. (voir l'exposé des motifs de la loi du 23 juin 1976, *Ned. Parl. St., Tweede Kamer*, 1975-76, n° 13655, 18; ainsi que Topping, R.A., «*De rechtspersoon als dader: strafbaar leidinggeven aan rechtspersonen*», Arnhem, Gouda Quint, 1988, 41). (Filiep Deruyck, «*De strafrechtelijke en civielrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon*», p. 40 in «*De strafrechtelijke en civielrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon et zijn bestuurders*», Intersentia).

N° 6 DE M. BOURGEOIS

Art. 2

A l'article 5, alinéa 4, proposé, apporter les modifications suivantes:

A) supprimer les mots «et les centres publics d'aide sociale»;

B) entre les mots «du présent article» **et les mots** «l'État fédéral», **insérer les mots** «, à condition qu'ils aient agi dans le cadre d'une mission de service public qui leur est confiée».

JUSTIFICATION

A) Les CPAS gèrent également des maisons de repos, des hôpitaux, etc., et ne peuvent dès lors être au-dessus des lois, sous peine de discrimination. De surcroît, les CPAS ne sont pas des organes élus directement.

B) Les autorités ne sont pas au-dessus des lois. Aux Pays-Bas, les poursuites ne sont exclues que lorsque la condition proposée dans le présent amendement est remplie.

N° 7 DE M. BOURGEOIS

Art. 6

Supprimer l'article 35 proposé.

JUSTIFICATION

Tel qu'il est libellé actuellement, cet article risque d'ouvrir la porte à la dissolution inconsiderée de personnes morales, par exemple, de sociétés.

In Nederland is cumulatieve vervolging van rechtspersonen en natuurlijke personen voor hetzelfde feit steeds mogelijk.

Voor de opdrachtgever of feitelijke leidinggever werd de mogelijkheid tot cumulatieve vervolging ingeschreven in de wettekst, meer bepaald artikel 51, 2, 3° Ned. Sw. Dit artikel is evenwel geen uitzonderingsbepaling, zodat cumulatieve vervolging van de rechtspersoon en andere natuurlijke personen, die geen opdrachtgever of feitelijk leidinggever zijn, eveneens mogelijk is. (zie reeds de memorie van toelichting bij de wet van 23 juni 1976, *Ned. parl. St., Tweede Kamer*, 1975-1976, nr. 13655, 18; tevens Topping, R.A., «*De rechtspersoon als dader : strafbaar leidinggeven aan rechtspersonen*», Arnhem, Gouda Quint, 1988, 41). (Filiep Deruyck *De strafrechtelijke en civielrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon*, p. 40 in «*De strafrechtelijke en civielrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon en zijn bestuurders*, Intersentia).

Nr. 6 VAN DE HEER BOURGEOIS

Art. 2

De volgende wijzigingen aanbrengen :

A) in het ontworpen artikel 5, vierde lid, de woorden «en de openbare centra voor maatschappelijk welzijn» **weglaten**;

B) de woorden «mits zij hebben gehandeld in het kader van een opgedragen overheidsstaak» **invoegen tussen het woord** «beschouwd» **en de woorden** «de federale Staat».

VERANTWOORDING

A) OCMW's beheren ook rustoorden, ziekenhuizen, enz. en kunnen dan ook niet boven de wet staan. Dit zou een discriminatie inhouden. Een OCMW is bovendien niet rechtstreeks verkozen.

B) De overheid staat niet boven de wet. In Nederland is vervolging alleen uitgesloten als is voldaan aan de voorwaarde voorgesteld in dit amendement.

Nr. 7 VAN DE HEER BOURGEOIS

Art. 6

Het ontworpen artikel 35 weglaten.

VERANTWOORDING

Zoals het artikel nu is geformuleerd, bestaat het gevaar dat op zeer lichtzinnige wijze tot de ontbinding van een rechtspersoon, bijvoorbeeld een vennootschap overgegaan wordt.

Le juge se voit attribuer un pouvoir énorme, qui peut avoir des conséquences sociales très graves.

Supposons qu'une entreprise soit poursuivie pour la troisième fois pour une infraction environnementale et qu'un juge estime que cela suffit et décide de la dissoudre.

Les infractions environnementales ne constituent-elles pas «un détournement intentionnel de l'objet de la personne morale»? Peu d'entreprises sont en effet créées dans le but de porter atteinte à l'environnement.

Il conviendrait au moins de prévoir dans quels cas extrêmement graves cette sanction suprême peut être prononcée.

Il convient également d'observer que cette sanction suprême peut toujours être prononcée, alors que l'interdiction temporaire ou définitive d'exercer une activité (art. 36) ou la fermeture temporaire ou définitive d'un établissement (art. 37) ne peuvent être prononcées que dans les cas prévus par la loi.

Il convient en outre de s'interroger sur la signification de la notion d'«activités punissables». Des infractions ne sont en effet pas toujours des activités.

N° 8 DE M. BOURGEOIS
(En ordre subsidiaire)

Art. 6

Remplacer l'article 35, alinéa 2, proposé, par l'alinéa suivant:

«Lorsque le juge ordonne la dissolution, la personne morale est mise en liquidation. Le juge désigne un ou plusieurs liquidateurs et renvoie la cause au juge compétent.».

JUSTIFICATION

Le fait que le juge répressif se contente de décider la dissolution sans désigner de liquidateur risque d'engendrer une solution de continuité pouvant causer un préjudice irréparable aux tiers et au personnel.

N° 9 DE M. BOURGEOIS

Art. 6

Apporter les modifications suivantes:

A) À l'article 36 proposé, supprimer les mots «relevant de l'objet social de la personne morale».

De rechter krijgt een enorme macht die zeer zware maatschappelijke gevolgen kan hebben.

Stel dat een bedrijf voor de derde maal vervolgd wordt voor een milieumisdrijf en dat een rechter vindt dat het nu welletjes geweest is en beslist om de ontbinding uit te spreken.

Zijn milieumisdrijven niet te kwalificeren als «opzettelijk afwenden van zijn doel»? Weinig bedrijven zullen opgericht zijn met het doel het milieu te schenden.

Minstens zou moeten bepaald worden in welke uiterst zware gevallen deze allerergste sanctie kan uitgesproken worden.

Op te merken valt nog dat deze zwaarste sanctie altijd kan uitgesproken worden, terwijl een tijdelijk of definitief verbod een werkzaamheid te verrichten (art. 36) of een tijdelijke of definitieve sluiting van een inrichting (art. 37) alleen kan in de gevallen door de wet bepaald.

Daarbij dient nog de vraag gesteld wat de betekenis is van het begrip «strafbare werkzaamheden». Misdrijven zijn toch niet altijd werkzaamheden?

Nr. 8 VAN DE HEER BOURGEOIS
(In bijkomende orde)

Art. 6

Het ontworpen artikel 35, tweede lid, vervangen als volgt :

«Wanneer de rechter de ontbinding beveelt, wordt de rechtspersoon in vereffening gesteld. De rechter stelt een of meer vereffenaars aan en verwijst de zaak naar de bevoegde rechter.».

VERANTWOORDING

Als de strafrechter alleen maar de ontbinding uitspreekt zonder een vereffenaar aan te stellen kan er een groot hiaat ontstaan dat onherstelbare schade berokkent aan derden en het personeel.

Nr. 9 VAN DE HEER BOURGEOIS

Art. 6

De volgende wijzigingen aanbrengen :

A) in het ontworpen artikel 36, de woorden «die deel uitmaakt van het maatschappelijk doel van de rechtspersoon» weglaten;

B) Aux articles 36 et 37 proposés, supprimer chaque fois les mots «dans les cas prévus par la loi».

C) À l'article 37bis proposé, supprimer les mots «ou la diffusion» et les mots «dans les cas déterminés par la loi».

JUSTIFICATION

A. La limitation de l'interdiction aux activités relevant de l'objet social entraînera des discussions inutiles.

Il doit en outre être possible d'interdire l'exercice d'activités contraires à l'objet social.

Le juge déterminera quelles activités il y a lieu d'interdire.

B. Ces dispositions risquent de rester lettre morte, puisqu'il y a lieu d'adapter préalablement toutes les lois. Il n'est en outre pas logique que la dissolution (art. 35), c'est-à-dire la sanction la plus sévère, puisse être prononcée, alors que les sanctions moins lourdes prévues par les articles 36, 37 et 37bis ne pourront être prononcées qu'après l'adaptation d'un énorme arsenal législatif. L'auteur estime ici aussi que le législateur devrait préciser clairement les cas dans lesquels on peut recourir à la mesure extrême de la fermeture ou, à tout le moins, fournir un commentaire à ce sujet.

C. La notion de «diffusion» n'ajoute rien à la notion de «publication». La publication se fera précisément par le biais notamment d'une diffusion ou d'une autre manière.

N° 10 DE M. BOURGEOIS

Art. 4

À l'article 7bis, alinéa 2, apporter les modifications suivantes:

A) dans le 2°, supprimer les mots «relevant de l'objet social»;

B) dans le 4°, supprimer les mots «ou la diffusion».

JUSTIFICATION

A) Le fait de limiter l'interdiction aux activités relevant de l'objet social donnera lieu à des discussions stériles.

Par ailleurs, il faut quand même pouvoir également interdire les activités exercées en violation de l'objet social.

Le juge sera parfaitement à même de déterminer les activités qui doivent être interdites.

B) la notion de «diffusion» n'ajoute rien à la notion de «publication». La publication pourra précisément s'effectuer, entre autres, en diffusant la décision d'une manière quelconque.

B) in de ontworpen artikelen 36, 37 en 37bis, telkens de woorden «in de gevallen door de wet bepaald» weglaten;

C) in het ontworpen artikel 37bis, de woorden «of verspreiding» weglaten.

VERANTWOORDING

A) De beperking tot werkzaamheden die deel uitmaken van het maatschappelijk doel zal leiden tot nodeloze discussies.

Bovendien moeten toch ook werkzaamheden verricht in strijd met het maatschappelijk doel kunnen verboden worden. De rechter zal wel oordelen wat dient verboden te worden.

B) Deze bepalingen dreigen een dode letter te worden, vermits eerst alle wetten moeten aangepast worden. Het is ook niet logisch dat de ontbinding (art. 35), de zwaarste sanctie, wel kan uitgesproken worden, terwijl de minder zware sancties opgenomen in de artikelen 36, 37 en 37bis pas na aanpassing van een reusachtig wettenarsenaal kunnen uitgesproken worden. Ook hier ben ik van oordeel dat de wetgever duidelijk zou moeten bepalen, minstens toelichting geven bij de gevallen waarin tot de extreme maatregel van een sluiting kan overgegaan worden.

C) Het begrip «verspreiding» voegt niets toe aan het begrip «bekendmaking». De bekendmaking zal precies onder andere gebeuren door verspreiding op een of andere manier.

Nr. 10 VAN DE HEER BOURGEOIS

Art. 4

De volgende wijzigingen aanbrengen in het ontworpen artikel 7bis, tweede lid :

A) in 2°, de woorden «die deel uitmaakt van het maatschappelijk doel» weglaten;

B) in 4°, de woorden «of verspreiding» weglaten.

VERANTWOORDING

A) De beperking tot werkzaamheden die deel uitmaken van het maatschappelijk doel zal leiden tot nodeloze discussies. Bovendien moeten toch ook werkzaamheden verricht in strijd met het maatschappelijk doel kunnen verboden worden. De rechter zal wel oordelen welke werkzaamheden moeten verboden worden.

B) Het begrip «verspreiding» voegt niets toe aan het begrip «bekendmaking». De bekendmaking zal precies onder andere gebeuren door verspreiding op een of andere manier.

N° 11 DE M. BOURGEOIS

Art. 10

Supprimer cet article.

JUSTIFICATION

Cet article est contraire à l'article 18 de la loi relative aux contrats de travail.

N° 12 DE M. BOURGEOIS

Art. 13

À l'article 20 proposé, apporter les modifications suivantes:

A) Remplacer l'alinéa 1er par ce qui suit:

«L'action publique s'éteint par la mort de l'inculpé ou par la clôture de la liquidation de la personne morale.»;

B) Supprimer l'alinéa 2.

JUSTIFICATION

La loi en projet contient des règles inutilement compliquées. Pourquoi l'action publique doit-elle s'éteindre par la dissolution? La société continue d'exister en vue de la liquidation. Il existe en outre une contradiction entre les alinéas 1er et 2. Pourquoi prévoir que l'action publique doit s'éteindre et ensuite insérer une disposition prévoyant que l'action pourra encore être exercée dans certains cas déterminés?

Nr. 11 VAN DE HEER BOURGEOIS

Art. 10

Dit artikel weglaten.

VERANTWOORDING

Dit artikel is strijdig met artikel 18 van de arbeidsovereenkomstenwet.

Nr. 12 VAN DE HEER BOURGEOIS

Art. 13

De volgende wijzigingen aanbrengen in het ontworpen artikel 20 :

A) het eerste lid vervangen als volgt :

«De strafvordering vervalt door de dood van de verdachte of door de afsluiting van de vereffening van de rechtspersoon»;

B) het tweede lid weglaten.

VERANTWOORDING

Het ontwerp bevat een nodeloos ingewikkelde regeling. Waarom moet de strafvordering vervallen door de ontbinding ? De vennootschap blijft bestaan voor haar vereffening. Er is bovendien een tegenstrijdigheid tussen het eerste en het tweede lid. Waarom moet de strafvordering eerst vervallen om daarna te bepalen dat ze in welbepaalde gevallen nog kan ingesteld worden ?

G. BOURGEOIS